

ПРАВО

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.47.46-48>

В. Воловик, асп.

ORCID ID 0000-0003-0519-4353

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, Україна

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН
ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ**

Розглянуто визначення сутності елементів інформаційно-правової підготовки до військової служби. Обґрунтовано, що для забезпечення високого рівня розвитку інформаційної безпеки й інформаційної культури військовослужбовців необхідно сформуувати у них достатні знання, вміння та навички для забезпечення особистої та корпоративної інформаційної безпеки. Акцентовано увагу на важливості використання військовослужбовцями інформаційного простору для більш ефективного виконання своїх службово-бойових завдань, реалізація яких можлива за умови, якщо підготовка цивільних осіб до військової служби буде включати компоненти навчання та відпрацювання навичок, необхідних для ефективного здійснення інформаційного компонента їхньої майбутньої професійної діяльності. Розглянуто інформаційну діяльність, в якій бере участь військовослужбовець, у структурному аспекті. Виокремлено три блоки досліджуваного явища: 1) інформаційно-правових знань; 2) інформаційної безпеки; 3) інформаційної гігієни по-перше. З'ясовано, система інформаційно-правової підготовки до несення військової служби має містити формування відповідних знань, вмінь, навичок та особистих якостей, що можна досягти шляхом введення спеціальних курсів у системі військових ліцеїв, а також запровадження на базі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти системи дисциплін, які передбачають оволодіння базовими інформаційно-правовими знаннями, вміннями та навичками. Слід переглянути підходи до формування професійних стандартів для всіх військово-облікових спеціальностей, освітньо-професійних програм та навчальних планів шляхом включення до них відповідних компетенцій у галузі інформаційної безпеки, інформаційної гігієни та інформаційного законодавства, кожен з яких має незаперечне значення для формування особистості сучасного військовослужбовця як освіченої, обізнаної та інформаційно грамотної людини, здатної використовувати всі можливості інформаційного простору для ефективного виконання своїх службово-бойових завдань.

Ключові слова: інформаційно-правове забезпечення, військова служба, військовослужбовець, інформаційна гігієна, інформаційна безпека, інформаційний простір.

Постановка проблеми. Підготовка громадян до військової служби є надзвичайно важливим елементом діяльності сил оборони, від якого значною мірою залежить якість виконання військовослужбовцями своїх службово-бойових завдань у майбутньому. Однак унаслідок недооцінки протягом кількох десятиліть ролі військових формувань та їхнього складу у вирішенні завдань забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави, роботу з підготовки громадян до військової служби не можна було визнати цілком ефективною. Особливо це стосувалося підготовки військовослужбовців до дій в умовах швидко змінюваного інформаційного середовища.

Агресія Російської Федерації проти України загострила існуючі в підготовці громадян до військової служби проблеми. Керівництвом держави було здійснено ряд заходів, спрямованих на удосконалення правовідносин у сфері військової служби. Разом з тим інформаційно-правове забезпечення підготовки громадян до військової служби ще не можна визнати досконалим, необхідно проведення ряду заходів, спрямованих на його покращення.

Гібридний характер російської агресії проти України ставить на порядок денний питання щодо створення всіх можливих засобів протидії агресивним діям противника, у тому числі, і в інформаційно-правовій сфері. Численні кібератаки роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органів, суб'єктів підприємницької діяльності, банківських установ тощо стали невід'ємною частиною української реальності. ЗСУ як інститут держави не можуть залишатися осторонь цих процесів. Вказане зумовлює необхідність посилення інформаційної складової підготовки до військової служби, яка сьогодні є не менш важливою, ніж фізична підготовка, військово-спеціальні знання, вміння та навички і мотивація до виконання службово-бойових завдань. Вказане зумовлює актуальність та важливість дослідження проблем інформаційно-правових аспектів підготовки до військової служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід сказати, що питання, пов'язані з інформаційним забезпеченням діяльності ЗСУ та інших військових формувань,

розглядали у своїх роботах І. Арістова, К. Беяков, О. Дзьобань, І. Доронін, І. Коропатнік, І. Кушнір, С. Онопрієнко, В. Пилипчук, І. Шопіна та інші автори. Разом з тим предметом окремих наукових досліджень інформаційно-правова підготовка до військової служби ще не була, що слугує підтвердженням доцільності здійснення наукових розвідок за вказаним напрямом.

Метою статті є визначення сутності та елементів інформаційно-правової підготовки до військової служби.

Виклад основного матеріалу. Особливістю сучасного світу є те, що інформація стає як предметом прикладання трудових зусиль, так і результатом професійної діяльності. Не є винятком і сектор безпеки й оборони, у якому велика кількість військово-управлінських процесів пов'язана саме з інформаційною діяльністю як процесом створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації [1]. Відповідно, значна частина військовослужбовців унаслідок виконання своїх службових обов'язків має доступ до відомостей та даних, які можуть і не містити елементи державної таємниці чи іншого виду інформації з обмеженим доступом, але разом з тим сукупність цих відомостей може виявляти інтерес для противника після її відповідної аналітичної обробки. Разом з тим засоби, спрямовані на обмеження прав військовослужбовців в інформаційній сфері, неефективні, що пояснюється, з одного боку, порушенням конституційних прав на вільне збирання, використання та поширення інформації, закріплене у ст. 34 Конституції України (оскільки не завжди такі обмеження охоплюються дією ч. 3 вказаної статті відповідно до Рішення Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 року), а, з іншого боку, породжують правовий нігілізм як негативне ставлення до будь-яких правових обмежень, які до того ж легко долаються шляхом анонімізації інформаційної діяльності (напр., шляхом невкazanня персональних даних у соціальних мережах). Для забезпечення високого рівня розвитку інформаційної безпеки й інформаційної культури військовослужбовців

мова має йти не про те, щоб повністю заборонити військовослужбовцям брати участь в інформаційній діяльності, а про те, щоб дати їм достатні знання, вміння та навички для того, щоб, по-перше, забезпечити свою особисту інформаційну безпеку та інформаційну безпеку свого підрозділу, а, по-друге, використовувати інформаційний простір для більш ефективного виконання своїх службових завдань [2].

Реалізація визначених вище завдань можлива за умови, якщо підготовка цивільних осіб до військової служби буде включати компоненти навчання та відпрацювання навичок, необхідних для ефективного здійснення інформаційного компонента їхньої майбутньої професійної діяльності. Для цього варто розглянути інформаційну діяльність, у якій бере участь військовослужбовець, не лише в змістовному, але й у структурному аспекті.

З точки зору структури можна виокремити три блоки досліджуваного явища:

по-перше, це блок інформаційно-правових знань, який має включати найбільш важливі положення законодавства України щодо доступу до публічної інформації, захисту персональних даних, охорони державної таємниці, а також особливості роботи з інформаційними зверненнями громадян та основи електронного документообігу. Цей блок передбачає ознайомлення зі змістом правових актів, які безпосередньо регулюють вказані відносини (до них, зокрема, належать закони України "Про інформацію", "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", "Про доступ до публічної інформації", "Про захист персональних даних", "Про звернення громадян", "Про державну таємницю" тощо);

по-друге, це блок інформаційної безпеки. Ми розглядаємо інформаційну безпеку як сукупність трьох основних елементів: інформаційної безпеки особистості, інформаційної безпеки ЗСУ та інформаційної безпеки держави [3, с. 143-144]. На кожному з цих рівнів існують певні загрози, пов'язані з нанесенням шкоди суспільним відносинам, що охороняються, шляхом як певних технологічних дій (кібератак), так і різноманітних інформаційно-психологічних операцій, метою яких є дискредитація органів Української держави, її збройних формувань, створення панічних настроїв та інші активні дії, спрямовані на погіршення якості життєдіяльності громадян України, зниження обороноздатності, дестабілізацію громадянського суспільства, спричинення шкоди інформаційно-телекомунікаційним системам, об'єктам критичної інфраструктури тощо;

по-третє, це блок інформаційної гігієни, який включає вироблення вмінь і навичок збереження психологічної рівноваги військовослужбовця у ситуаціях агресивних комунікативних впливів як у службовій діяльності, так і в особистому житті [4, с. 135-136]. Високим рівнем мету поширення та класифікувати джерела інформації щодо достовірності, вирізняти ті з них, які мають фейковий і пропагандистський характер, і виокремлювати інформацію неправдивого характеру, метою розповсюдження якої є досягнення військових та невійськових цілей противника. Як зазначено в теоретичних джерелах, фактором, який зумовлює підвищену вразливість членів автономізованого постіндустріального суспільства до зовнішніх впливів, є жорстка конкуренція між їхніми трансляторами, яка, у свою чергу, змушує постійно вдосконалювати способи та методи своєї діяльності. Середньостатистичний член суспільства відчуває впливи, спрямовані на зміну або підтримку певних варіантів його поведінки, щонайменше від кількох десятків суб'єктів, до яких, зокрема, належать представники вищих органів держави, формування (призначення) членів яких залежить від електоральної активності громадян; міжнародні організації, цілі діяльності яких пов'язані з розвитком де-

мократії, попередженням порушень прав та свобод людини і громадянина, створенням умов для мирного розв'язання міжнародних та внутрішніх конфліктів, забезпеченням сталого економічного розвитку; представники виробників та реалізаторів товарів і послуг; професійні групи, специфіка діяльності яких передбачає наявність певних інформаційних меседжів, призначенням яких є формування бажаної поведінки як їхніх членів, так й інших учасників суспільних відносин тощо [4, с.136]. Усі ці положення, на нашу думку, цілком застосовні і до оцінки впливів на особистість військовослужбовця. Отже, інформаційна гігієна військовослужбовців передбачає вибір таких варіантів поведінки в інформаційному середовищі, які передбачали б мінімізацію шкоди, спричиненої умисними діями противника, представників кримінальних кіл, особами, які проявляють деструктивну поведінку в дистанційних контактах.

У сукупності всі три описаних вище блоки стануть фундаментом високої інформаційної культури [5, с. 137], значення якої для військовослужбовців в умовах розбудови інформаційного суспільства буде постійно зростати, а також сприятиме зменшенню кількості деліктної поведінки військовослужбовців у сфері інформаційних правовідносин [6]. Формування елементів інформаційно-правових знань, інформаційної безпеки та інформаційної гігієни військовослужбовців надзвичайно важливе для формування професіоналізму сучасного військовослужбовця.

Висновки. На нашу думку, система інформаційно-правової підготовки до несення військової служби має містити усі три означені вище блоки: формування відповідних знань, вмінь, навичок та особистих якостей має, на нашу думку, розпочинатися в системі загальної середньої освіти, проте для осіб, які обрали як свій професійний шлях несення військової служби така підготовка повинна мати більш глибокий характер, що може досягатися шляхом введення спеціальних курсів у системі військових ліцеїв, а також запровадження на базі закладів фазової передвищої військової освіти, вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти системи дисциплін, які передбачають оволодіння базовими інформаційно-правовими знаннями, вміннями та навичками зі складанням по завершенню певного курсу іспитів, що мають диференційований характер. Окрім того, слід переглянути підходи до формування професійних стандартів для всіх військово-облікових спеціальностей, освітньо-професійних програм та навчальних планів шляхом включення до них відповідних компетенцій у галузі інформаційної безпеки, інформаційної гігієни та інформаційного законодавства, кожен з яких має незаперечне значення для формування особистості сучасного військовослужбовця як освіченої, обізнаної та інформаційно грамотної людини, що може використовувати всі можливості інформаційного простору для ефективного виконання своїх службово-бойових завдань.

Список використаної літератури

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 02.04.2021).
2. Коротпатнік І. М. Проблеми інформаційного забезпечення діяльності груп цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України // Верховенство права, 2016. № 1. URL: <http://sd-vp.info/2016/problem-informat> (дата звернення: 12.06.2021).
3. Онопрієнко С. Г. Вектори розвитку правового регулювання інформаційної безпеки : мат-ли І Всеукр. Інтернет-конф. студ. та молодих вчених (м. Мелітополь, 12 травня 2021 р.): // Science and innovations in the 21st century. Мелітополь, 2021. У 3 ч. . Т. 2. С. 143-144. URL: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/14363/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_2021_%D0%A22.pdf?page=143 (дата звернення: 12.06.2021).
4. Шопіна І. М. Інформаційно-психологічні впливи як категорія інформаційного права: поняття, ознаки, особливості дослідження // Наука і правоохорона, 2017. № 4. С. 134–140.

5. Онопрієнко С. Г. Класифікація елементів інформаційної культури // Форум права, 2016. № 5. С. 135–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_24. (дата звернення: 12.04.2021).

6. Арістова І.В., Беляков К.І., Колпаков В.К. та ін. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія. Київ: КБІЦ, 2019. 344 с.

References

1. On information: Law of Ukraine of October 2, 1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [In Ukrainian].

2. Koropatnik, I.M. (2016) Problems of information support of the activity of civil-military cooperation groups of the Armed Forces of Ukraine. *Rule of Law*, 1. <http://sd-vp.info/2016/problem-informat>. [In Ukrainian].

3. Onoprienko, S.H. (2021) Vectors of development of legal regulation of information security. *Science and innovations in the 21st century: materials*

of the First All-Ukrainian Internet Conference of Students and Young Scientists (Melitopol, May 12, 2021). URL: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/14363/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_2021_%D0%A2.pdf#page=143 [In Ukrainian].

4. Shopina, I.M. (2017) Information and psychological influences as a category of information law: concepts, features, features of research. *Science and law enforcement*, 4; 134-140. [In Ukrainian].

5. Onoprienko, S.H. (2016) Classification of elements of information culture. *Law Forum*, 5, 135-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_24. [In Ukrainian].

6. Legal responsibility for the offense in the information sphere and the basics of information tort: a monograph (2019) / Aristova I.V., Belyakov K.I., Kolpakov V.K. etc. Kyiv: KVIC, 2019. 344 p. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 22.07.21

V. Volovyk, PhD Stud.

ORCID ID 0000-0003-0519-4353

Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine

INFORMATION AND LEGAL BASES OF PREPARATION OF CITIZENS FOR MILITARY SERVICE

The purpose of the article is to determine the essence and elements of information and legal training for military service. The article substantiates that in order to ensure a high level of development of information security and information culture of servicemen, it is necessary to form in them sufficient knowledge, skills and abilities to ensure personal and corporate information security. Attention is focused on the importance of the use of the information space by military personnel for more effective performance of their service and combat missions. The implementation of the tasks defined above is possible provided that the preparation of civilians for military service includes components of training and practicing skills necessary for the effective implementation of the information component of their future professional activities. Information activity is considered, in which a soldier participates, in a structural aspect. Three blocks of the studied phenomenon are highlighted: firstly, this is a block of information and legal knowledge, which should include the most important provisions of the legislation of Ukraine on access to public information, protection of personal data, protection of state secrets, as well as the peculiarities of working with information requests from citizens and the basics of electronic workflow. Secondly, this is an information security block, which consists of three main elements: information security of an individual, information security of the Armed Forces of Ukraine and information security of the state. Thirdly, this is a block of information hygiene, which includes the development of skills and abilities to maintain the psychological balance of a serviceman in situations of aggressive communicative influences, the ability to understand the purpose of disseminating information, to highlight false information, the purpose of which is to achieve military and non-military goals of the enemy. The article establishes that the system of information and legal training for military service should include the formation of relevant knowledge, abilities, skills and personal qualities. This can be achieved through the introduction of special courses in the system of military lyceums, as well as the introduction of a system of disciplines on the basis of higher military educational institutions and military educational subdivisions of higher educational institutions, providing for the acquisition of basic information and legal knowledge, skills and abilities. In addition, approaches to the formation of professional standards for all military registration specialties, educational and professional programs and curricula should be revised by including in them the relevant competencies in the field of information security, information hygiene and information legislation, each of which is of indisputable importance for the formation of personality. a modern serviceman as an educated, knowledgeable and information literate person who can use all the possibilities of the information space for the effective fulfillment of his service and combat missions.

Keywords: information and legal support, military service, serviceman, information hygiene, information security, information space.

УДК 342.92

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.47-48-51>

Д. Дегтярьов, ст. викладач

mega.degdd@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-2512-6967

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРЕДМЕТ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ

Розкрито поняття та особливостей демократичного цивільного контролю над силами оборони. З'ясовано, що правовідносини, що виникають під час закріплення та визначення предмета демократичного цивільного контролю мають комплексний характер і регулюються нормами різних галузей права. Виокремлено зовнішні прояви активності вказаних посадових осіб, які піддаються вимірюванню, узагальненню та аналізу. Одним із таких проявів є поведінка осіб, на яких поширено законодавчі положення про здійснення демократичного цивільного контролю над силами оборони. Предмет демократичного цивільного контролю над силами оборони – елемент діяльності об'єктів контролю, який безпосередньо охоплюється організаційною поведінкою як військових посадових осіб, так й інших категорій військово-службовців та працівників військових формувань, а також цивільних осіб, які законами України наділені повноваженнями безпосередньо приймати рішення, які стосуються сил оборони. Предмет демократичного цивільного контролю над силами оборони має відповідати таким вимогам: об'єктивність, вимірюваність, конкретність, повторюваність результатів у разі застосування іншими суб'єктами контролю тієї ж самої методології контролю і має джерелом свого походження суспільні відносини, які виникають у секторі безпеки та оборони. Співвідношення між об'єктом і предметом вказаного контролю обумовлюється масштабом діяльності, яка здійснюється для досягнення цілей контролю. При цьому предмет демократичного цивільного контролю над силами оборони завжди менше за своїм масштабом, ніж його об'єкт. Проаналізовано, що достатнє нормативно-правове підґрунтя для реалізації визначених вище вимог ще не створено. Проаналізовано правовому регулюванню відносин, пов'язаних з контрольною діяльністю у секторі безпеки і оборони, вимагають свого заповнення. Вказане потребує внесення змін і доповнень до Закону України "Про національну безпеку", спрямованих на конкретизацію системи оцінювання результатів контролю за діяльністю сил оборони.

Ключові слова: демократичний цивільний контроль, сили оборони, сектор безпеки і оборони, правове забезпечення, правове регулювання, об'єкт контролю, предмет контролю, суб'єкти контролю.

Постановка проблеми. Проблематика, пов'язана із визначенням предмета демократичного цивільного контролю над силами оборони, останнім часом привертає

до себе активну увагу науковців та практиків. Це пов'язано з тим, що амбітні завдання, які поставив перед нашою державою вектор руху на європейську та північноа-